

TEMA 34. El cinquè manament del decàleg

La vida humana és sagrada, perquè és fruit de l'acció creadora de Déu i sempre es manté en una relació especial amb el Creador.

1. «No mataràs»

«La vida humana és sagrada, perquè, des del seu origen, suposa l'acció creadora de Déu i sempre es manté en una relació especial amb el Creador, el seu únic fi [...]; ningú en cap circumstància no pot reivindicar per a ell el dret de destruir directament un ésser humà innocent» (*Catecisme* 2258).

L'home és algú singular: l'única criatura d'aquest món que Déu estima per ella mateixa.¹ Està destinat a conèixer i estimar Déu eternament, i la seva vida és sagrada. Ha estat creat a imatge i semblança de Déu (cf. Gn 1,26-27), i aquest és el fonament últim de la dignitat humana i del manament «No mataràs».

El llibre del Gènesi presenta l'abús contra la vida humana com una conseqüència del pecat original. Jahvè es manifesta sempre com a protector de la vida: fins i tot de la de Caïn, després d'haver matat el seu germà Abel, sang de la seva sang, imatge de qualsevol homicidi. Ningú no ha de fer justícia pel seu compte i ningú no pot atorgar-se el dret de disposar de la vida dels altres (cf. Gn 4,13-15).

Aquest manament fa referència als éssers humans. És legítim servir-se dels animals per obtenir aliment, vestit, etc.: Déu els va posar a la terra perquè estiguessin al servei de l'home. La conveniència de no matar-los o no maltractar-los prové del desordre que pot implicar en les passions humanes, o d'un deure de justícia (si són propietat d'un altre) (cf. *Catecisme* 2417). A més, cal no oblidar que l'home no és l'«amo» de la creació, sinó que n'és l'administrador i, per tant, té l'obligació de respectar i cuidar la natura, que necessita per a la seva pròpia existència i desenvolupament (cf. *Catecisme* 2418).

2. Plenitud d'aquest manament

El manament de salvaguardar la vida de l'home «conté el seu aspecte més profund en l'exigència de veneració i amor envers cada persona i la seva vida».²

La misericòrdia i el perdó són propis de Déu, i en la vida dels fills de Déu també ha de ser present la misericòrdia, que ens porta a compadir-nos en el cor per la misèria dels altres: «Feliços els compassius: Déu se'n compadirà!» (Mt 5,7).³

També cal *aprendre a perdonar* les ofenses (cf. Mt 5,22). En rebre una ofensa s'ha de procurar no enfurir-se, ni permetre que la ira envaeixi el cor. És més, en el *paternoster* —l'oració que Jesús ens va deixar com a oració dominical— el Senyor lliga el seu perdó —el perdó sobre les ofenses que hem comès— al nostre perdó als qui ens han ofès (cf. Mt 6,9-13; Lc 11,2-4). En aquesta lluita ens ajudarà contemplar la passió del nostre Senyor, que ens ha perdonat i redimit portant amb amor i paciència les injustícies; considerar que, per a un cristià, ningú ha de resultar un *estrany* o un *enemic* (cf. Mt 5,44-45); pensar en el judici que segueix a la mort, en què se'ns jutjarà de l'amor

¹ Cf. Concili II del Vaticà, const. *Gaudium et spes* 24.

² Joan Pau II, enc. *Evangelium vitae*, 25-III-95, 41.

³ «Les *obres de misericòrdia* són les accions caritatives amb què acudim a ajudar el nostre proïsme en les seves necessitats corporals i espirituals (cf. Is 58,6-7; He 13,1)» (*Catecisme* 2447).

al proïsme; recordar que un cristià ha de vèncer el mal amb el bé (cf. Rm 12,21), i veure les injúries com una ocasió per a la pròpia purificació.

3. El respecte a la vida humana

El cinquè precepte mana *no matar*. També condemna colpir, ferir o fer qualsevol dany injust a un mateix i al proïsme en el cos, ja sigui directament, ja sigui a través d'altres persones; així com ofendre'l amb paraules injurioses o odiar-lo. En aquest manament es prohibeix igualment matar-se (el suïcidi).

3.1. L'homicidi voluntari

«El cinquè manament prohibeix com a greument pecaminós l'homicidi directe i voluntari. L'assassí i els qui col·laboren voluntàriament a l'assassinat cometen un pecat que clama venjança al cel (cf. Gn 4,10)» (*Catecisme* 2268).⁴

L'encíclica *Evangelium vitae* ha formulat de manera definitiva i infal·lible la següent norma negativa: «Amb l'autoritat conferida per Crist a Pere i als seus successors, en comunió amb els bisbes de l'Església catòlica, confirmo que l'eliminació directa i voluntària d'un ésser humà innocent és sempre greument immoral. Aquesta doctrina, fonamentada en aquella llei no escrita que cada home —tenint en compte la raó— troba al propi cor (cf. Rm 2,14-15), és corroborada per la Sagrada Escripura, transmesa per la tradició de l'Església i ensenyada pel magisteri ordinari i universal». ⁵ Així, sense excepció, l'homicidi que és greument immoral és aquell que respon a una *elecció deliberada* i que es dirigeix a una *persona innocent*. Per tant, la legítima defensa i la pena de mort no s'inclouen en aquesta formulació absoluta i són objecte d'un tractament específic.⁶

Deixar la vida a les mans de l'home implica un poder de disposició que comporta saber administrar-lo com una col·laboració amb Déu. Això exigeix una actitud d'amor i de servei, i no de domini arbitrari: es tracta d'un senyoriu ministerial, no absolut, reflex del senyoriu únic i infinit de Déu.⁷

3.2. L'avortament

«La vida humana s'ha de respectar i protegir d'una manera absoluta des del moment de la concepció» (*Catecisme* 2270). No hi és admissible cap discriminació, ni tan sols la fundada en les diferents etapes del desenvolupament de la vida. En situacions conflictives, és determinant la pertinença natural a l'espècie biològica humana. Amb això no s'imposen a la investigació biomèdica uns límits diferents dels que la dignitat humana estableix per a qualsevol altre camp de l'activitat humana.

«L'avortament directe, és a dir, *volgut com un fi o com un mitjà*, és sempre un desordre moral greu, en tant que eliminació deliberada d'un ésser humà innocent». ⁸ L'expressió *com un fi o com un mitjà* comprèn les dues modalitats de la voluntarietat directa: en aquest cas, qui actua vol matar conscientment i per això efectua l'acció.

⁴ També «prohibeix tot allò que es fa amb la intenció de provocar *indirectament* la mort d'una persona. La llei moral prohibeix d'exposar algú, sense raó greu, a un risc mortal, així com de negar l'assistència a una persona en perill» (*Catecisme* 2269).

⁵ Joan Pau II, enc. *Evangelium vitae* 57.

⁶ Cf. *ibid.* 55-56.

⁷ Cf. *ibid.* 52.

⁸ *Ibid.* 62.

«Cap circumstància, cap finalitat, cap llei del món no podrà mai fer lícit un acte que és intrínsecament il·lícit, perquè és contrari a la llei de Déu, escrita al cor de cada home, reconoscible per la mateixa raó i proclamada per l'Església».⁹ El respecte a la vida ha de ser reconegut com el límit que cap activitat individual o estatal no pot superar. El dret inalienable de qualsevol persona humana innocent a la vida és un element constitutiu de la societat civil i de la seva legislació; tant la societat com l'autoritat política l'ha de reconèixer i l'han de respectar com a tal (cf. *Catecisme* 2273).¹⁰

Així podem afirmar que «el dret a manar constitueix una exigència de l'ordre espiritual [moral] i prové de Déu. Per això, si els governants promulguen una llei o dicten una disposició qualsevol contrària a aquest ordre espiritual i, per tant, oposada a la voluntat de Déu, en aquest cas ni la llei promulgada ni la disposició dictada poden obligar en consciència el ciutadà [...]; més encara, en aquesta situació, la mateixa autoritat s'ensorra del tot i s'origina una iniquitat espantosa».¹¹ Tant és així que «lleis d'aquest tipus no només no creen cap obligació de consciència, sinó que, al contrari, estableixen una greu i precisa obligació d'oposar-s'hi mitjançant l'*objecció de consciència*».¹²

«Des del moment de la concepció, cal tractar l'embrió com una persona. Per això cal defensar-lo íntegrament, tenir-ne cura i guarir-lo, tant com sigui possible, tal com es fa amb qualsevol ésser humà» (*Catecisme* 2274).

3.3. L'eutanàsia

«Per *eutanàsia* en sentit veritable i propi cal entendre una acció o una omissió que per la seva natura i en la intenció causa la mort, amb la finalitat d'eliminar qualsevol dolor. [...] És una greu violació de la llei de Déu, en tant que eliminació deliberada i moralment inacceptable d'una persona humana. [...] Aquesta pràctica comporta, segons les circumstàncies, la malícia pròpia del suïcidi o de l'homicidi».¹³ Es tracta d'una de les conseqüències, greument contràries a la dignitat de la persona humana, a què pot portar l'hedonisme i la pèrdua del sentit cristià del dolor.

«La interrupció de procediments mèdics onerosos, perillosos, extraordinaris o desproporcionats amb els resultats que se n'esperen, pot ser legítima. És el refús de l'"acarnissament terapèutic". Amb això no es vol provocar la mort; s'accepta el fet de no poder-la impedir» (*Catecisme* 2278).¹⁴

⁹ *Loc. cit.*. El crim de l'avortament és tan greu que l'Església sanciona aquest delictes amb la pena canònica d'excomunió *latae sententiae* (cf. *Catecisme* 2272).

¹⁰ «Aquests drets de l'home no estan subordinats ni als individus ni als pares, i tampoc no són una concessió de la societat o de l'Estat: pertanyen a la natura humana i són inherents a la persona en virtut de l'acte creador que la ha originada [...]. Quan una llei positiva priva una categoria d'éssers humans de la protecció que l'ordenament civil els deu, l'Estat nega la igualtat de tothom davant la llei. Quan l'Estat no posa el seu poder al servei dels drets de qualsevol ciutadà, i particularment de qui és més feble, es trenquen els mateixos fonaments de l'estat de dret» (Congregació per a la Doctrina de la Fe, instr. *Donum vitae*, 22-II-87, 3).

«¡Quin munt de crims que es cometen en nom de la justícia! —Si tu venguessis armes de foc i algú te'n comprés una per a matar la teva mare, ¿la hi vendries?... I doncs, ¿que no et donava potser el preu just?...» —Catedràtic, periodista, polític, home de diplomàcia: mediteu» (sant Josepmaria, *Camí* 400).

¹¹ Joan XXIII, enc. *Pacem in terris*, 11-IV-63, 51.

¹² Joan Pau II, enc. *Evangelium vitae* 73.

¹³ Joan Pau II, enc. *Evangelium vitae*, 65.

¹⁴ «Les decisions les haurà de prendre el pacient, si es troba en situació i amb capacitat de fer-ho, o si no, els qui la llei assenyala, bo i respectant sempre la voluntat raonable i els interessos legítims del pacient» (*Catecisme* 2278).

En canvi, «fins si la mort es considera imminent, la cura ordinària que cal tenir d'una persona malalta no es pot interrompre legítimament» (*Catecisme* 2279).¹⁵ L'alimentació i la hidratació artificials són, en principi, cures ordinàries degudes a qualsevol malalt.¹⁶

3.4. *El suïcidi*

«Som els administradors i no els propietaris de la vida que Déu ens ha confiat. No en podem disposar» (*Catecisme* 2280). «El suïcidi contradiu la inclinació natural de l'ésser humà a conservar i a perpetuar la seva vida. És greument contrari a l'amor just que ens devem a nosaltres mateixos. Ofèn igualment l'amor al proïsme, ja que trenca injustament els llaços de solidaritat amb les societats familiar, nacional i humana, amb les quals tenim obligacions. El suïcidi és contrari a l'amor al Déu vivent» (*Catecisme* 2281).¹⁷

Preferir la pròpia mort per salvar la vida d'un altre no és un suïcidi, sinó que pot constituir un acte de caritat extrema.

3.5. *La legítima defensa*

La prohibició de matar no suprimeix el dret d'impedir que un agressor injust causi un dany.¹⁸ La legítima defensa pot ser fins i tot un deure greu per a qui és responsable de la vida d'un altre o del bé comú (cf. *Catecisme* 2265).

3.6. *La pena de mort*

Defensar el bé comú de la societat exigeix que es posi l'agressor en situació de no poder fer mal. Per això, l'autoritat legítima pot infligir penes proporcionals a la gravetat dels delictes. Les penes tenen com a finalitat compensar el desordre introduït per la falta, preservar l'ordre públic i la seguretat de les persones i contribuir a l'esmena del culpable (cf. *Catecisme* 2266). «Per aconseguir totes aquestes finalitats, *la mesura i la qualitat* de la pena han de ser valorades i decidides atentament, sense que calgui arribar a la mesura extrema d'eliminar el reu, excepte en casos d'absoluta necessitat, és a dir, quan la defensa de la societat no sigui possible de cap altra manera. [...] Aquests casos són ja molt rars, per no dir pràcticament inexistent».¹⁹

4. El respecte a la dignitat de les persones

4.1. *El respecte a l'ànima del proïsme: l'escàndol*

¹⁵ «L'ús d'analgèsics per alleujar els sofriments del moribund, fins amb el risc d'avançar-li la mort, pot ser moralment conforme a la dignitat humana, si la mort no és volguda, ni com a fi ni com a mitjà, sinó solament prevista i tolerada com a inevitable. La cura pal·liativa del malalt pot constituir una forma privilegiada de la caritat desinteressada. Per aquest motiu cal encoratjar-la» (*Catecisme* 2279).

¹⁶ Cf. Joan Pau II, *Discorso ai partecipanti al Congresso Internazionale su «I trattamenti di sostegno vitale e lo stato vegetativo. Progressi scientifici e dilemmi etici»*, 20-III-2004, n. 4; cf. també Consell Pontifici de la Pastoral per als Agents Sanitaris, *Carta dels agents de la salut* 120; Congregació per a la Doctrina de la Fe, *Respostes a algunes preguntes de la Conferència Episcopal dels Estats Units sobre l'alimentació i la hidratació artificials*, 1-VIII-2007.

¹⁷ No obstant això, «no hem de desesperar de la salvació eterna de les persones que s'han suïcidat. Déu els pot procurar, pels camins que només ell sap, l'ocasió d'un penediment saludable. L'Església prega per les persones que han atemptat contra la seva pròpia vida» (*Catecisme* 2283).

¹⁸ «L'amor d'un mateix és un principi fonamental de la moralitat. Per això és legítim de fer respectar el dret d'un mateix a la vida. Qui defensa la seva vida no és culpable d'homicidi, encara que es vegi obligat a donar al seu agressor un cop mortal» (*Catecisme* 2264; cf. Joan Pau II, enc. *Evangelium vitae* 55): en aquest cas, l'homicidi de l'agressor no constitueix l'objecte directe de la voluntat del qui es defensa, sinó que l'objecte moral consisteix a remoure una amenaça imminent contra la pròpia vida.

¹⁹ Joan Pau II, enc. *Evangelium vitae* 56. Cf. *Catecisme* 2267.

Els cristians estem obligats a procurar la vida i la salut sobrenatural de l'ànima del proïme, a més de la del cos.

L'escàndol és el contrari: «És l'actitud o el comportament que duu els altres a fer el mal. El qui escandalitza es fa temptador del seu proïme. [...] L'escàndol és una falta greu si, amb l'acció o l'omissió, porta deliberadament els altres a pecar greument» (*Catecisme* 2284). Es pot escandalitzar per comentaris injustos, per la promoció d'espectacles, llibres i revistes immorals, per seguir modes contràries al pudor, etc.

«L'escàndol té una gravetat particular en virtut de l'autoritat d'aquell que el causa o de la feblesa dels qui el reben» (*Catecisme* 2285): «Al qui fa caure en pecat un d'aquests petits que creuen en mi, més li valdria que li pengessin al coll una mola de molí i l'enfonsessin enmig del mar» (Mt 18,6).²⁰

4.2. *El respecte a la salut del cos*

El respecte al propi cos és una exigència de la caritat, ja que el cos és temple de l'Esperit Sant (cf. 1Co 3,16s; 6,19; 2Co 6,16) i som responsables —pel que depèn de nosaltres— de procurar la salut corporal, que és un mitjà per servir Déu i els homes. Però la vida corporal no és un valor absolut: la moral cristiana s'oposa a una concepció neopagana que promou el *culte al cos* i que pot conduir a la perversió de les relacions humanes (cf. *Catecisme* 2289).

«La virtut de la templança disposa a *evitar tota mena d'excessos*, l'abús del menjar, de l'alcohol, del tabac i dels medicaments. Els qui en estat d'embriaguesa, o per gust immoderat de la velocitat, posen en perill la seguretat dels altres i la seva pròpia a les carreteres, al mar o a l'aire, es fan greument culpables» (*Catecisme* 2290).

El consum de drogues és una falta greu, pel dany que representa per a la salut i per la fugida de la responsabilitat dels actes que es poden realitzar sota la seva influència. La producció clandestina i el tràfic de drogues són pràctiques immorals (cf. *Catecisme* 2291).

La investigació científica no pot legitimar actes que en si mateixos són contraris a la dignitat de les persones i a la llei moral. Cap ésser humà no pot ser tractat com un mitjà per al progrés de la ciència (cf. *Catecisme* 2295). Atempten contra aquest principi les pràctiques com la procreació artificial substitutiva o l'ús d'embrions amb fins experimentals.

4.3. *La trasplantació d'òrgans*

La donació d'òrgans per trasplantar és legítima i pot ser un acte de caritat, si la donació és plenament lliure i gratuïta,²¹ i respecta l'ordre de la justícia i de la caritat.

«Una persona només pot donar alguna cosa de la qual es pugui privar sense un perill seriós o un dany per a la seva pròpia vida o la identitat personal, i per una raó justa i proporcionada. Resulta obvi que els òrgans vitals només poden donar-se després de la mort».²²

²⁰ «Així es fan culpables d'escàndol els qui institueixen lleis o estructures socials que porten a la degradació dels costums i a la corrupció de la vida religiosa, o a “condicions socials que, voluntàriament o no, fan difícil i pràcticament impossible una conducta cristiana conforme als manaments” (Pius XII, discurs de l'1 de juny de 1941)» (*Catecisme* 2286).

²¹ Cf. Joan Pau II, *Discurs*, 22-VI-1991, 3; *Catecisme* 2301.

²² *Ibid.* 4.

Cal que el donant o els seus representants hagin donat el seu consentiment conscient (cf. *Catecisme* 2296). Aquesta donació, «tot i ser lícita en si mateixa, pot arribar a ser il·lícita, si viola els drets i els sentiments de tercers a qui incumbeix la tutela del cadàver: els parents propers en primer terme, però podria fins i tot tractar-se d'altres persones en virtut de drets públics o privats».²³

4.4. *El respecte a la llibertat física i a la integritat corporal*

Els segrestos i la presa d'ostatges són moralment il·lícits: és tractar les persones només com a mitjans per obtenir fins diversos, tot privant-los injustament de la llibertat. També són greument contraris a la justícia i a la caritat el terrorisme i la tortura.

«Fora d'indicacions mèdiques estrictament terapèutiques, l'*amputació*, la *mutilació* o l'*esterilització* directament voluntàries de persones innocents són contràries a la llei moral» (*Catecisme* 2297). Per tant, no són contràries a la llei moral les que són conseqüència d'una acció terapèutica necessària per al bé del cos considerat en la seva totalitat, i que no es volen ni com a fi ni com a mitjà, sinó que es pateixen i es toleren.

4.5. *El respecte als morts*

«Els cossos dels difunts han de tractar-se amb respecte i caritat, en la fe i l'esperança de la resurrecció. Enterrar els morts és una obra de misericòrdia corporal (cf. Tb 1,16-18); honora els fills de Déu, temples de l'Esperit Sant» (*Catecisme* 2300). «L'Església recomana vivament que es conservi el piadós costum de sepultar els cossos dels difunts; però no en prohibeix la cremació, fora del cas que s'hagi escollit per raons contràries a la doctrina cristiana» (CIC 1176.3).

5. La defensa de la pau

«Feliços els qui treballen per la pau: Déu els anomenarà fills seus!» (Mt 5,9). Una característica de l'esperit de filiació divina és ser sembradors de pau i d'alegria.²⁴ «No es pot tenir pau a la terra sense la salvaguarda dels béns de les persones, la lliure comunicació entre els éssers humans, el respecte a la dignitat de les persones i dels pobles i la pràctica assídua de la fraternitat. [...] És obra de la justícia (cf. Is 32,17) i efecte de la caritat» (*Catecisme* 2304).

«A causa dels mals i de les injustícies que la guerra comporta, l'Església exhorta amb insistència a pregar i a actuar perquè la Bondat divina ens alliberi de l'antiga servitud de la guerra (cf. Concili II del Vaticà, const. *Gaudium et spes* 81.4)» (*Catecisme* 2307).

Hi ha una «*legítima defensa mitjançant la força militar*. [però] La gravetat d'una tal decisió la sotmet a unes decisions estrictes de legitimitat moral» (*Catecisme* 2309).²⁵

²³ Pius XII, *Discorso all'Associazione Italiana Donatori di Cornea*, 14-V-1956.

²⁴ Cf. sant Josepmaria, *És Crist que passa* 124.

²⁵ «Cal a la vegada:

- »— que el dany infligit per l'agressor a la nació o a la comunitat de les nacions sigui durable, greu i cert;
- »— que tots els altres mitjans adoptats per posar-hi fi hagin resultat impracticables o ineficaços;
- »— que es donin totes les condicions serioses d'èxit;
- »— que l'ús de les armes no ocasioni mals i desordres més greus que el dany que es vol eliminar. La potència dels mitjans moderns de destrucció pesa terriblement en l'apreciació d'aquesta condició.

»Aquests són els elements tradicionals en la doctrina anomenada de la "guerra justa".

»L'apreciació d'aquestes condicions de legitimitat moral pertany al judici prudent dels qui tenen la càrrega del bé comú» (*Catecisme* 2309). A més, «hi ha obligació moral de negar-se a complir les ordres que manen un genocidi» (*Catecisme* 2313).

La *cursa d'armaments* «lluny d'eliminar les causes de la guerra, corre el risc d'agreujar-les. Les despeses de riqueses fabuloses en la preparació d'armes cada dia noves impedeix de portar ajuda als pobles

«Les injustícies, les desigualtats excessives d'ordre econòmic o social, l'enveja, la desconfiança i l'orgull causen estralls entre els homes i les nacions, amenacen constantment la pau i provoquen les guerres. Tot el que es fa per vèncer aquests desordres contribueix a edificar la pau i a evitar la guerra» (*Catecisme* 2317).

«Estima la teva pàtria: el patriotisme és una virtut cristiana. Però si el patriotisme es converteix en un nacionalisme que dugui a mirar amb desafecte, amb menyspreu — sense caritat cristiana ni justícia— altres pobles, altres nacions, és un pecat».²⁶

Pau Agulles Simó

Bibliografia bàsica

Catecisme de l'Església catòlica 2258-2330.

Joan Pau II, enc. *Evangelium vitae*, 25-III-95, cap. 3.

Lectures recomanades

L. Ciccone, *La vita umana*, Ares, Milà 2000.

L. Melina, *Corso di Bioetica. Il Vangelo della Vita*, Piemme, Casale Monferrato 1996.

necessitats; posa traves al desenvolupament dels pobles» (*Catecisme* 2315). La cursa d'armaments «és un flagell gravíssim de la humanitat i perjudica els pobres de manera intolerable» (Concili II del Vaticà, const. *Gaudium et spes* 81). Les autoritats tenen el dret i el deure de regular la producció i el comerç d'armes (cf. *Catecisme* 2316).

²⁶ Sant Josepmaria, *Solc* 315. Cf. sant Josepmaria, *Forja* 879; *Camí* 525.